

**ΠΡΟΣΟΜΟΙΩΣΗ ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΩΝ ΕΞΕΤΑΣΕΩΝ Γ' ΤΑΞΗΣ
ΗΜΕΡΗΣΙΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ
ΕΞΕΤΑΖΟΜΕΝΟ ΜΑΘΗΜΑ: ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ
ΣΠΟΥΔΩΝ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ**

ΣΥΝΟΛΟ ΣΕΛΙΔΩΝ: ΠΕΝΤΕ (5)

A. ΔΙΔΑΓΜΕΝΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ ΗΘΙΚΑ ΝΙΚΟΜΑΧΕΙΑ, Β1, 1-4, 1103a14-b2

Διττῆς δὴ τῆς ἀρετῆς οὐσης, τῆς μὲν διανοητικῆς τῆς δὲ ἠθικῆς, ἡ μὲν διανοητικὴ τὸ πλεῖον ἐκ διδασκαλίας ἔχει καὶ τὴν γένεσιν καὶ τὴν αὐξησιν, διόπερ ἐμπειρίας δεῖται καὶ χρόνου, ἡ δ' ἠθικὴ ἐξ ἔθους περιγίνεται, ὅθεν καὶ τοῦνομα ἔσχηκε μικρὸν παρεκκλίνον ἀπὸ τοῦ ἔθους. Ἐξ οὗ καὶ δῆλον ὅτι οὐδεμία τῶν ἠθικῶν ἀρετῶν φύσει ἡμῖν ἐγγίνεται· οὐθὲν γὰρ τῶν φύσει ὄντων ἄλλως ἐθίζεται, οἷον ὁ λίθος φύσει κάτω φερόμενος οὐκ ἂν ἐθισθεῖ ἄνω φέρεσθαι, οὐδ' ἂν μυριάκις αὐτὸν ἐθίξη τις ἄνω ῥιπτῶν, οὐδὲ τὸ πῦρ κάτω, οὐδ' ἄλλο οὐδὲν τῶν ἄλλως πεφυκότων ἄλλως ἂν ἐθισθεῖ. Οὐτ' ἄρα φύσει οὔτε παρὰ φύσιν ἐγγίνονται αἱ ἀρεταί, ἀλλὰ πεφυκόσι μὲν ἡμῖν δέξασθαι αὐτάς, τελειουμένοις δὲ διὰ τοῦ ἔθους.

Ἔτι ὅσα μὲν φύσει ἡμῖν παραγίνεται, τὰς δυνάμεις τούτων πρότερον κομιζόμεθα, ὕστερον δὲ τὰς ἐνεργείας ἀποδίδομεν (ὅπερ ἐπὶ τῶν αἰσθήσεων δῆλον· οὐ γὰρ ἐκ τοῦ πολλάκις ἰδεῖν ἢ πολλάκις ἀκοῦσαι τὰς αἰσθήσεις ἐλάβομεν, ἀλλ' ἀνάπαλιν ἔχοντες ἐχρησάμεθα, οὐ χρησάμενοι ἔσχομεν)· τὰς δ' ἀρετάς λαμβάνομεν ἐνεργήσαντες πρότερον, ὥσπερ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων τεχνῶν· ἅ γὰρ δεῖ μαθόντας ποιεῖν, ταῦτα ποιῶντες μανθάνομεν, οἷον οἰκοδομοῦντες οἰκοδόμοι γίνονται καὶ κιθαρίζοντες κιθαρισταί· οὕτω δὴ καὶ τὰ μὲν δίκαια πράττοντες δίκαιοι γινόμεθα, τὰ δὲ σώφρονα σώφρονες, τὰ δ' ἀνδρεία ἀνδρεῖοι.

Παρατηρήσεις

1. α. Να εντοπίσετε το σημείο του κειμένου που:

- i) δείχνει ότι οι άνθρωποι έχουν ἐμφυτὴ τὴν ιδιότητα νὰ ἀποκτήσουν τὶς ἀρετές.
- ii) δείχνει τὴν ἐτυμολογικὴ συγγένεια τῶν λέξεων ἦθος καὶ ἔθος.
- iii) δείχνει ὅτι γιὰ νὰ γίνουμε ἐνάρετοι, δὲν ἀρκοῦν ἡ θεωρητικὴ γνώση τῆς ἀρετῆς καὶ ἡ ἐμπειρία, ἀλλὰ χρειάζεται νὰ καλλιεργούμε τὶς ἐμφυτὲς ιδιότητες μας ἐνεργῶντας ἐνάρετα.
- iv) ὑπάρχουν ὅροι περιττοί.
- v) γίνεται ἐπανάληψη τοῦ ἰδίου ἐπιρρήματος στὴν περίπτωση τῶν ἐμφυτῶν χαρακτηριστικῶν.

(Μονάδες 5)

β. Στο απόσπασμα «Διττῆς δὴ τῆς ἀρετῆς οὐσης ... τελειούμενοις δὲ διὰ τοῦ ἔθους» να βρείτε τις προκείμενες και το συμπέρασμα του συλλογισμού του Αριστοτέλη.

(Μονάδες 5)

2. Ποια είδη αρετής διακρίνει ο Αριστοτέλης, σε ποιο μέρος της ψυχής ανήκει κάθε είδος και από ποιους παράγοντες εξαρτάται η ανάπτυξη καθενός;

(Μονάδες 10)

3. Ποιο είναι το περιεχόμενο των εννοιών «δύναμις» και «ἐνέργεια» στην αριστοτελική φιλοσοφία και πώς ο Αριστοτέλης τις χρησιμοποιεί στα δύο εμπειρικά παραδείγματα της δεύτερης παραγράφου του κειμένου (Ἔτι ὅσα μὲν φύσει ... τὰ δ' ἀνδρεία ἀνδρεῖοι) για τις αισθήσεις και τις τέχνες, προκειμένου να ορίσει τις ηθικές αρετές;

(Μονάδες 10)

4. Ο Ξενοφώντας στο έργο του *Άγησίλαος*, όπου εγκωμιάζει τον ομώνυμο βασιλιά της Σπάρτης, αρχίζει και τελειώνει το προοίμιο του δοκιμίου του με τη λέξη *ἀρετή*. Στη συνέχεια, στην προσπάθειά του να δείξει την αρετή του Αγησιλάου, γράφει:

Οἶδα ὅτι τῆς Ἀγησιλάου ἀρετῆς τε καὶ δόξης οὐ ῥάδιον ἄξιον ἔπαινον γράψαι, ὅμως δ' ἐγχειρητέον. (...) Περὶ μὲν οὖν εὐγενείας αὐτοῦ τί ἂν τις μείζον καὶ κάλλιον εἰπεῖν ἔχοι ἢ ὅτι ἔτι καὶ νῦν τοῖς προγόνοις ὀνομαζομένοις ἀπομνημονεύεται ὁπόστος ἀφ' Ἡρακλέους ἐγένετο, καὶ τούτοις οὐκ ἰδιώταις ἀλλ' ἐκ βασιλέων βασιλεῦσιν; 11 (1, 1-3).

«Γνωρίζω ότι δεν είναι εύκολο να γραφεί έπαινος αντάξιος της αρετής και της δόξας του Αγησιλάου αλλά παρ' όλα αυτά θα το επιχειρήσω (...) Για την ευγένειά του τι μεγαλύτερο και καλύτερο μπορεί να αναφέρει κανείς παρά το ότι και σήμερα ακόμη κατέχει εξαιρετική θέση μεταξύ των προγόνων που αναφέρονται ονομαστικά από τον Ηρακλή και μάλιστα όχι μεταξύ των ιδιωτών αλλά μεταξύ των βασιλέων που κατάγονται από βασιλείς;» [Μετάφραση: Κ. Καιροφύλας (διασκευή)].

Να συγκρίνετε την άποψη που εκφράζει εδώ ο Ξενοφώντας με τη βασική θέση του Αριστοτέλη για τις ηθικές αρετές και τον τρόπο απόκτησης τους στο απόσπασμα «Διττῆς δὴ τῆς ἀρετῆς οὐσης ... τελειούμενοις δὲ διὰ τοῦ ἔθους».

(Μονάδες 10)

5. Να χαρακτηρίσετε τις ακόλουθες προτάσεις ως Σωστές ή Λανθασμένες:

α. Ο Αριστοτέλης ονόμασε *ἐπιθυμητικόν* το μέρος της ψυχής που έχει σχέση με τη σοφία ή τη φρόνηση.

β. Ο Αριστοτέλης όρισε την ευδαιμονία του ανθρώπου ως κατάσταση και ενέργεια της ψυχής, με τους κανόνες της τέλειαις αρετής.

- γ. Ο Αριστοτέλης πίστευε ακράδαντα πως γνώρισμα του αληθινού φιλοσόφου είναι να έχει το κουράγιο ακόμη «καὶ τὰ δημόσια ἀναιρεῖν ἐπὶ σωτηρίᾳ τῆς ἀληθείας».
- δ. Στη Μακεδονία ο Αριστοτέλης έμεινε ως το 355. Το κλίμα που επικρατούσε τότε στην Αθήνα ευνοούσε την επάνοδό του εκεί.
- ε. Ο Ηράκλειτος, ο μεγάλος Εφέσιος σοφός, είχε πει ότι «ἦθος ἀνθρώπῳ δαίμων» (=δαίμων για τον άνθρωπο δεν είναι παρά ο χαρακτήρας του).

(Μονάδες 10)

6. Να απαντήσετε στα παρακάτω ζητούμενα:

- α. ἀρετῆς: να γράψετε ένα αντώνυμο στα αρχαία ελληνικά.
- β. παρεκκλῖνον: να αναλύσετε τη σύνθετη λέξη στα συνθετικά της.
- γ. δίκαιοι: να σχηματίσετε ένα σύνθετο επίθετο με πρώτο συνθετικό τη λέξη δίκαιος.
- δ. ποιεῖν: να σχηματίσετε ένα παράγωγο ουσιαστικό της αρχαίας ελληνικής γλώσσας που να δηλώνει το αποτέλεσμα της ενέργειας.
- ε. βεληνεκές: να γράψετε μια λέξη του κειμένου με την οποία έχει ετυμολογική συγγένεια.
- στ. περιγίνεται: να γράψετε δύο ομόρριζες λέξεις, απλές ή σύνθετες, της νέας ελληνικής γλώσσας.
- ζ. ἀνδρεῖοι: να γράψετε ένα συνώνυμο στα αρχαία ελληνικά.

(Μονάδες 10)

Β. ΑΔΙΔΑΚΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Η κατάργηση της άτελείας (: απαλλαγής των ευεργετών της Αθήνας από τους φόρους) θα αμαυρώσει την προαιώνια φήμη της Αθήνας ως ευεργέτιδας πόλης.

ἔστι δὲ πάντα μὲν ὡς ἔπος εἰπεῖν ὄνειδη φευκτέον, τοῦτο δὲ πάντων μάλιστα, ὧ ἄνδρες Ἀθηναῖοι. διὰ τί; ὅτι παντάπασι φύσεως κακίας σημεῖον ἔστιν ὁ φθόνος, καὶ οὐκ ἔχει πρόφασιν δι' ἣν ἂν τύχοι συγγνώμης ὁ τοῦτο πεπονθώς. εἶτα καὶ οὐδ' ἔστιν ὄνειδος, ὅτου πορρωτέρω ἔστιν ἡ πόλις ἡμῶν ἢ τοῦ φθονερά δοκεῖν εἶναι, ἀπάντων ἀπέχουσα τῶν αἰσχροῶν. τεκμήρια δ' ἡλίκα τούτου θεωρήσατε. πρῶτον μὲν μόνοι τῶν πάντων ἀνθρώπων ἐπὶ τοῖς τελευτήσασι δημοσίᾳ ποιεῖτε λόγους ἐπιταφίους, ἐν οἷς κοσμεῖτε τὰ τῶν ἀγαθῶν ἀνδρῶν ἔργα. καίτοι τοῦτ' ἔστι τοῦπιτήδευμα ζηλούντων ἀρετῆν, οὐ τοῖς ἐπὶ ταύτῃ τιμωμένοις φθονούντων. εἶτα μεγίστας δίδοτ' ἐκ παντός τοῦ χρόνου δωρεὰς τοῖς τοῦς γυμνικοῦς νικῶσιν ἀγῶνας τοῦς στεφανίτας, καὶ οὐχ, ὅτι τῇ φύσει τούτων ὀλίγοις μέτεστιν, ἐφθονήσατε τοῖς ἔχουσιν, οὐδ' ἐλάττους ἐνείματε τὰς τιμὰς διὰ ταῦτα. πρὸς δὲ τούτοις τοιούτοις οὔσιν οὐδεὶς πώποτε τὴν πόλιν ἡμῶν εὖ ποιῶν δοκεῖ νικῆσαι· τσαύτας ὑπερβολὰς τῶν δωρεῶν, αἷς ἀντ' εὖ ποιεῖ, παρέσχεται. ἔστι τοίνυν πάντα ταῦτ', ὧ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, δικαιοσύνης, ἀρετῆς, μεγαλοψυχίας ἐπιδείγματα. μὴ τοίνυν δι' ἃ πάλαι παρὰ πάντα τὸν χρόνον ἡ πόλις εὐδοξεῖ, ταῦτ' ἀνέλητε νῦν.

Δημοσθένους, *Περὶ ἀτελείας πρὸς Λεπτίνην*, 140-142.

Λεξιλόγιο

- ἐπὶ τοῖς τελευτήσασι: πρὸς τιμὴν ἐκείνων που ἔπεσαν στο πεδίο της μάχης.
- τοῦπιτήδευμα (τό ἐπιτήδευμα): ενδιαφέρον, διαγωγή, συνήθεια.
- ἀγών στεφανίτης: ο ἀγώνας που ἔχει για ἑπαθλο το στεφάνι.
- ἐπίδειγμα: παράδειγμα, υπόδειγμα.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

B.1. Να μεταφράσετε στη νέα ελληνική το παρακάτω απόσπασμα: «ἔστι δὲ πάντα μὲν ... τεκμήρια δ' ἡλίκα τούτου θεωρήσατε».

(Μονάδες 10)

B.2. Από ποιο ἐλάττωμα δεν πρέπει να διακατέχονται οι Αθηναῖοι σύμφωνα με τον ρήτορα; Ποια παραδείγματα αποδεικνύουν ὅτι η Αθήνα εἶναι ἀπαλλαγμένη ἀπὸ αὐτό το ἐλάττωμα;

(Μονάδες 10)

B.3.α. πορρωτέρω, πάλαι, μεγίστας, ἐλάττους: τα δύο πρώτα ἐπιρρήματα να μεταφερθῶν στον ὑπερθετικό βαθμό και τα δύο ἐπόμενα ἐπίθετα στον θετικό βαθμό (στο ἴδιο γένος, ἀριθμό και πτώση) (μονάδες 4).

B.3.β. «ἔστι δὲ πάντα μὲν ... σημειῖόν ἐστιν ὁ φθόνος»: Να μεταφέρετε τα ουσιαστικά της γ' κλίσης της περιόδου στη δοτική πτώση του ενικού αριθμού (μονάδες 2).

B.3.γ. Να γράψετε τους παρακάτω ζητούμενους ρηματικούς τύπους (μονάδες 4):

θεωρήσατε: το α' πρόσωπο του πληθυντικού αριθμού της οριστικής του παρατατικού στην ίδια φωνή.

δίδοτε: ο ίδιος τύπος στον αόριστο β' της ενεργητικής φωνής.

παρέσχηται: το β' πρόσωπο του ενικού αριθμού της προστακτικής του αορίστου β' στην ίδια φωνή.

πεπονθώς: το β' πρόσωπο του πληθυντικού αριθμού της ευκτικής του μέλλοντα.

(Μονάδες 10)

B.4.α. Να αναγνωρίσετε συντακτικά τις λέξεις και να δηλώσετε τον όρο που προσδιορίζουν ή συμπληρώνουν (μονάδες 4): *εἶτα, ὅτου, τῶν ἀγαθῶν, νικῆσαι*.

B.4.β. «ἔστι δὲ πάντα μὲν ὡς ἔπος εἰπεῖν ὄνειδη φευκτέον, τοῦτο δὲ πάντων μάλιστα, ὧ ἄνδρες Ἀθηναῖοι»:

Να αναλυθεί το ρηματικό επίθετο του χωρίου σε πρόταση (μονάδα 1,5).

B.4.γ. «τεκμήρια δ' ἡλίκα τούτου (ἔστί) θεωρήσατε»:

Να μεταφέρετε στον πλάγιο λόγο το παραπάνω απόσπασμα με ρήμα εξάρτησης το ἐκέλευσε. (μονάδες 3).

B.4.δ. «ἀπέχουσα»: Να αναλυθεί η μετοχή σε δευτερεύουσα ισοδύναμη πρόταση (μονάδα 1,5).

(Μονάδες 10)

ΓΙΑΝΝΑΚΗΣ ΝΙΚΟΛΑΣ
ΤΖΙΤΖΙΚΑΚΗΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ
Διακρότημα Πειραιά